

CALITATE ȘI EFICIENȚĂ ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚARE

ÎNVĂȚAREA – REȚETĂ ÎNTR-O REALITATE
EDUCAȚIONALĂ CONSTRUITĂ SOCIAL¹

CZU: 37.013/014

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p19-25

Tatiana CALLO,

doctor habilitat, profesor universitar,

Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic
al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

ORCID ID: 0000-0002-7673-3046

Rezumat. În articol se abordează problematica unei învățări necesitatea căreia a apărut datorită accentuării caracterului social al învățării în general în noile condiții comunitare, printre care se înscrie și „slăbirea dorinței de a gândi, pur și simplu, elementar”. Când învățarea individului este subordonată socialului, iar dimensiunea umană este condiționată, nu în ultimul rând, și de calitatea învățării, acest factor devine determinant în complexitatea procesului de învățare ca atare. Este vorba de învățarea-rețetă, care este o învățare raportată la contextul nemijlocit al elevului, o învățare practică neproblematică, dar utilă, oferindu-i elevului șansa de a se orienta în universul social al realității zilei de azi. Ideea care susține învățarea-rețetă este utilitatea celor învățate în viața cotidiană, socială în vederea satisfacerii unui scop precis, nemijlocit.

Cuvinte-cheie: realitate, cotidian, pragmatică, învățare a realității, context social, învățare-rețetă, utilitate.

Abstract. The article addresses the issue of learning, the necessity of which has arisen due to the emphasis on the social character of learning in general in the new community conditions, among which is included „the weakening of the desire to think, simply, elementary”. When individual learning is subordinated to the social, and the human dimension is conditioned, not least, by the quality of learning, this factor becomes decisive in the complexity of the learning process as such. It is about recipe-learning, which is a learning related to the student's immediate context, a non-problematic but useful practical learning, giving the student the chance to orient himself in the social universe of today's reality. The idea that supports the learning-recipe is the usefulness of what is learned in everyday, social life in order to satisfy a precise, immediate goal.

Keywords: reality, everyday life, pragmatics, reality learning, social context, recipe-learning, utility.

¹ Articolul este elaborat în cadrul proiectului „Reconfigurarea procesului de învățare din învățământul general în contextul provocărilor societale. Cifra 20.80009.0807.27A”.

O anumită fundamentare a învățării din perspectiva *rigorilor sociale*, ca o presuposiție asumată în raport cu logica clasică a învățării, reclamă o formulă analitică foarte complexă, în care se înscrie și învățarea-rețetă, ca o învățare tipizată a realității nemijlocite a elevului, direct aplicabilă lumii cotidiene a acestuia.

Logică clasică a învățării este însoțită de o mulțime de deziderate, care tratează probleme teoretice de natură diversă: conexiunismul, disonanța cognitivă, umanismul etc. Deschiderea socială a învățării, pornind de la individ și terminând cu societatea în ansamblul său, conform opiniei lui L.Ciolan, reclamă ca aceasta să-și lărgescă sfera, incluzând dimensiunea socială și cea emoțională, întrucât învățarea este integrată în toate aspectele vieții și integrează, la rândul ei, toate laturile esențiale ale ființei umane [1, p.76].

Logica învățării-rețetă sau a învățării pragmatice (axată pe competența practică în acțiuni neproblematică) trebuie atent construită, trebuie expusă analitic, cu o doză de filosofie interpretativă, pornind de la aspecte doctrinare coerente de o actualitate incontestabilă azi, în vertiginoasa schimbare a valorilor, în care pragmaticul își face tot mai activ loc. Într-un fel, aceasta „răstoarnă tiparele gândirii disciplinate”, dacă e să utilizăm una din expresiile lui L. Ciolan [1, p.29].

Intuim că noțiunea de învățare-rețetă poate genera nedumerire acum când se vorbește tot mai insistent de libertatea gândirii și a învățării, de creativitate și originalitate, de personalizarea învățării. Rețeta, în sensul ei de dicționar, presupune o soluție practică pentru a rezolva o anumită situație, este o anumită instrucțiune și, în noile condiții sociale, recâștigă un sens profund pozitiv. Astăzi societatea, conform lui L.Vlăsceanu, tinde concomitent să se universalizeze și să se particularizeze pe cât de contradictoriu, pe atât și de în forță. Ea devine cât mai extinsă, cât mai cuprinzătoare, pentru a include fenomene ale dinamicii globale. Putem identifica, astfel, atât particularisme comunitare, cât și convergențe globale. Societatea trece în specia universalului, în care cunoașterea-rețetă își face tot mai mult loc [6, p.20]. Afirmarea subiectivității constructiviste a ființei sociale reclamă tranziția spre „a îngusta” oarecum o parte din cunoașterea pe care o asimilează, oferindu-i șansa de a se orienta în universul social al realității zilei de azi. Factorul care susține învățarea-rețetă este utilitatea celor învățate în viața cotidiană, socială, în vederea satisfacerii unui scop precis, nemijlocit. Învățarea-rețetă este centrată pe elev pentru a-i oferi acestuia o reprezentare clară a realității, a-i obține adeziunea și a-l susține în îndeplinirea anumitor acțiuni.

Privind din acest punct de vedere lucrurile, subiectul enunțat poate fi expus într-o logică rezistentă, legitimând aceste două tipuri de învățare: învățarea ca atare, obișnuită, tradițională și învățarea-rețetă, pragmatică. Prin urmare, învățarea-rețetă sau învățarea pragmatică este posibilă existențial, transformând învățarea ca atare într-o formulă de dialog practic cu „realitățile sociale”

imediate, când elevul trebuie să știe cum să rezolve anumite situații cotidiene neprevăzute, dar tipice, deoarece realitatea vieții cotidiene nu este saturată doar cu obiectivări; ea doar devine posibilă datorită lor.

Pornind de la ideile lui P. Berger și T. Luckmann, care au abordat realitatea cunoașterii sociale, putem afirma că, deoarece învățarea este dominată de o motivație pragmatică, cunoașterea limitată la o competență practică ocupă un loc proeminent în stocul de cunoștințe. De exemplu, a ști cum să folosești telefonul și a ști cum se poate repara, dacă, eventual se defectează, sunt două lucruri diferite. Anume în primul caz vorbim despre o cunoaștere sau învățare-rețetă, deoarece se referă la ceea ce trebuie să știm pentru anumite scopuri practice, prezente sau viitoare [4, p.63]. Dar învățarea-rețetă, deși înfățișează lumea cotidiană într-un mod integrat, „lasă în întuneric totalitatea acestei lumi. Altfel spus, realitatea vieții cotidiene apare întotdeauna ca o zonă de luciditate în spatele căreia se află un fundal întunecat” [Ibidem, p.65]. Este clar că acest „fundal întunecat” este acel conținut al învățării care se regăsește în curriculumul școlar și care este asimilat treptat de către elevi pe parcursul școlarității. Profesorul, menționează cercetătorii, în procesul valorificării curriculumului, încearcă să „aducă acasă” elevului conținuturile pe care le comunică, prezentându-le ca însuflețite, adică făcându-le să pară la fel de vii ca și „lumea de acasă” a elevului, relevante (corelându-le cu structurile de relevanță deja prezente în „lumea de acasă”) și interesante (făcând astfel ca atenția elevului să se îndepărteze de obiectivele sale „naturale” și să se îndrepte spre cele „artificiale”. Astfel de acțiuni sunt absolut necesare, deoarece o realitate interiorizată deja „se interpune în calea” unor noi interiorizări. Cu cât aceste tehnici pedagogice fac mai plauzibilă continuitatea dintre elementele originare și cele noi ale cunoașterii, cu atât mai ușor dobândesc un caracter de realitate [Ibidem, p.194].

În acest context, trebuie să menționăm faptul că învățarea teoretică despre realitate nu epuizează ceea ce este cu adevărat real pentru elevi, de aceea pedagogii trebuie să se ocupe și de ceea ce elevii învață prin „rețete” cu caracter social, ca realitate nemijlocită, concentrând interesul elevilor asupra cunoașterii „obișnuite”, dar și asupra ideilor. Anume această învățare constituie mecanismul înțelegerii, care este absolut necesară într-un context social.

Însă aspectul mai neproblematic al învățării-rețetă, adică al unei realități obișnuite pentru elev, rămâne așa doar în mod provizoriu, adică până când continuitatea sa este întreruptă de apariția unei probleme. Atunci când aceasta are loc, realitatea cotidiană caută să integreze sectorul problematic la ceea ce este deja neproblematic, adică se produce învățarea ca atare. Aceste „comutări” au loc permanent în procesul de învățare. Teatrul, în opinia cercetătorilor, oferă un exemplu bun pentru asemenea comutări. Tranziția este marcată prin ridicarea și căderea cortinei. Când aceasta se ridică, spectatorul este transportat în altă lume, iar când cade, spectatorul revine în lumea sa [4, p.42]. Prin urmare, sarcina profesorului, în valorificarea curriculumului, este de a distra atenția elevului de la realitatea cotidiană, în diversele zone de semnificație a acesteia,

și a trece într-o zonă personală de înțelesuri. În contextul educației experiențiale această modificare este numită „salt”. Dar este necesar să subliniem totuși că învățarea-rețetă își păstrează statutul de supremație chiar și în cazul acestor salturi. Sarcina profesorului constă, în acest caz, să ajute elevul să treacă experiențele noi acumulate în învățarea ca atare „înapoi” în experiența învățării-rețetă. Problema principală constă tocmai în a interpreta corect coexistența acestor două tipuri de învățare a realității.

În procesul învățării ca atare elevii „iau în primire” lumea în care alții deja au trăit sau trăiesc, acest lucru fiind un proces originar pentru orice ființă umană, iar lumea, „luată în primire” poate fi modificată creator sau chiar recreată [Apud 4, p.42].

Tot în contextul acestor idei, trebuie să specificăm că învățarea-rețetă nu contestă echilibrul dintre aceste două tipuri de învățare, această justă proporție a noțiunilor, deși un anumit decalaj există, mai mult sau mai puțin accentuat, în funcție de contextele de învățare. Învățarea-rețetă este una „ornamentată”.

Nu este nevoie să procedăm la un excurs amănunțit în teoriile cunoașterii sau învățării pentru a observa că în poziția învățării-rețetă există un strâns raport între învățare și realitate, atribuindu-i celei dintâi un caracter cognitiv neîndoielnic în aria vieții cotidiene. În legătură cu acest aspect, trebuie să mai observăm că, în virtutea unei adecvări necesare, va trebui să fie reconsiderate tehnologiile formative, în sensul dialectizării lor prin renunțare la univocitate.

Dacă ar fi să raportăm iarăși învățarea obișnuită cu învățarea-rețetă, atunci am merge pe ideea de a învăța devenirea, în cazul învățării ca atare. și a învăța existența, în cazul învățării-rețetă. Ca să exemplificăm, putem aici aminti de faptul remarcat de A. Baumgarten că nimeni în limba română nu spune „*mă îndrăgostesc*”, pentru că această experiență, pur și simplu, nu se poate sesiza decât după ce a fost realizată. Toți spunem „*m-am îndrăgostit*”, înclinându-ne înaintea naturii inefabile a unui act care ne-a făcut să renaștem, fiind alții pentru că el ni s-a întâmplat și noi i-am fost subiecți [Apud 3, p.92].

Astfel, în învățare ne axăm pe ideea că lumea/realitatea și cunoașterea / învățarea merg în sens invers: lumea de la principii spre lucruri, iar cunoașterea de la lucruri spre principii. Dar între actul prim al principiilor și actele individuale ale lucrurilor se desfășoară întregul câmp al ființei posibile, străbătut de ceea ce am numit aici „realitate” și de ceea ce am numit aici „învățare” [Apud 3, p.95].

În felul acesta, spre deosebire de învățarea ca atare, învățarea-rețetă presupune utilizarea nemijlocită a celor învățare în cogniții, emoții și comportamente. Având în vedere multitudinea de contexte de utilizare, precum și problemele cu care s-ar confrunta abordarea învățării-rețetă fără un suport științific, putem fi supuși ușor în situația de a ne întreba de fiecare dată dacă o asemenea învățare este sau nu este învățare. Pentru a ne descurca într-o astfel de situație, ar fi cazul să ne bazăm pe anumite criterii operaționale, care se pot dovedi deosebit de utile dacă sunt integrate corect în proces. Printre

acestea pot fi menționate următoarele: stabilirea unei relații facile cu elevul; punctul central în activitate îl constituie, în mod esențial, problema actuală; aplicarea unor acțiuni flexibile și pragmatice; învățarea este transformată într-o adevărată grilă de lectură a realității; fundamentarea pedagogică a intervenției asupra acestei realități; a genera anumite rezultate consecutive, centrarea asupra aspectelor pozitive, asupra soluțiilor. Se poate întreba, pe bună dreptate, dacă aceste caracteristici sunt valabile, eventual, și pentru terenul „obișnuit” al învățării. Răspunsul poate fi afirmativ, cu deosebire interesului mai accentuat pentru cotidian, pentru faptele de zi cu zi, pentru care avem nevoie de o învățare-rețetă, o învățare, într-un fel, operativă.

Cunoașterea obținută pe această cale este faptul că ea poate fi utilă tocmai datorită faptului că este reală, are o vizibilitate socială concretă și permite o adresativitate socială directă. Unei cunoașteri bazate pe conținut, învățarea-rețetă îi contrapune o învățare bazată pe situație, bazată pe o anumită ordine. De exemplu, dacă o tânără ar pune flori într-o cratiță de bucătărie, ar face un gest de încălcare a ordinii, ar aduce o ofensă ordinii și ar demonstra, în acest fel, lipsa învățării-rețetă. Acest gest trebuie reparat punând florile „la locul lor”, adică restaurând ordinea. În acest caz, învățarea-rețetă este de un real folos. Gestionarea pedagogică a surselor „de poluare” este fundamentală pentru funcționarea societății.

Nu trebuie să admitem ca învățarea-rețetă să fie considerată ca una falsă, deoarece învățări false nu trebuie să existe. Ea este o învățare utilă. Din această perspectivă, caracterul colaborativ al relației pedagogice apare ca unul necesar, altfel încercarea pedagogului de a propune soluții pentru problemele elevilor, fără a ține cont de așteptările acestora, duce la eșec.

Utilitatea care este corelatul învățării-rețetă este un concept ce reprezintă caracteristica, proprietatea, însușirea unui bun (informație, serviciu, material) de a satisface o nevoie a elevului. Aceste proprietăți sunt fie naturale, fie create. Utilitatea unui produs, serviciu, material, informație etc. este direct proporțională cu utilizarea, aplicarea, folosirea acestui bun. Cu cât aplicarea este mai frecventă, cu atât și utilitatea este mai evidentă.

Așadar, după cum putem constata, încercarea de dialectizare a învățării-rețetă în relația ei cu învățarea obișnuită îi conferă acesteia un statut aparte, în care socialul „trece” efectiv în individual. În felul acesta, învățarea-rețetă constituie o premisă de reconstituire semnificativă a opiniilor pedagogice privind învățarea din perspectivă socială. Și, pentru a-i oferi o bază teoretică acestui tip de învățare, este indicat să facem apel la teoria învățării prin experiență a lui D. Kolb, care definește învățarea ca proces în care cunoștințele sunt create prin intermediul transformării experienței. Sursele din care se alimentează experiența sunt experiența concretă și conceptualizarea abstractă. Experiențele concrete reprezintă bazele observațiilor, care sunt asimilate și distilate, desprinzându-se noi implicații pentru acțiune [Apud 2, p.181].

În felul acesta, învățarea-rețetă este o învățare activă, care se produce uneori spontan, dar fiind rezistentă la dezordine și la disfuncții. Cunoștințele acumulate sunt implicite, se resimt și pot fi comunicate fără efort, deoarece sunt susținute de interesul elevilor și sunt mai puțin corelate cu aplicarea științei ca atare. Eficiența învățării-rețetă se manifestă în învățarea comportamentului colocvial, situațional, implicit vieții de zi cu zi și relațiilor sociale. Învățarea-rețetă este deci și situațională, având tangențe și cu învățarea în baza situațiilor sau studiilor de caz.

Învățarea-rețetă este o învățare care îi permite elevului să se adapteze mai facil la mediul înconjurător, făcând lucrurile pe cont propriu, să-și satisfacă nevoile de interrelaționare din mediul său. Ea este, de asemenea, importantă pentru creșterea socială a elevului, pentru intrarea lui ulterioară în viața socială și profesională. Dimensiunea pragmatică a învățării-rețetă presupune formarea unor competențe care să corespundă cerințelor și așteptărilor sociale: învățăm să devenim oameni ai societății.

Pragmatismul este o proprietate pozitivă a caracterului unei persoane, urmărind în mod persistent propriile interese, bazate pe beneficiul personal. Aceasta este capacitatea de a construi un sistem de acțiuni și vederi asupra vieții în interese reale și pentru a-și atinge obiectivele. Logica, cântărirea situației, analiza și prudența sunt caracteristici ale pragmatismului. Pragmaticii preferă să trăiască în lumea reală, încercând să găsească o platformă solidă pentru opiniile și principiile lor. Ei preferă să acționeze realist pentru a obține un rezultat. Pretențios față de sine și față de ceilalți, angajamentul și responsabilitatea pentru munca atribuită sunt componentele obișnuite ale unui set de trăsături de personalitate ale unui pragmatist. Acești oameni trăiesc cu propria minte, iubesc specificul, faptele dovedite de practica de viață [Apud 7].

Datorită capacității de a planifica, de a calcula corect totul și de a alege „instrumentele” potrivite pentru a atinge obiectivul, activitatea pragmatică își atinge scopul. Una dintre regulile de bază pe care le respectă elevii în acest context este să-și ducă munca până la capăt. Acest principiu aduce rezistență, organizare și disciplină. Astfel își dau seama că este imposibil să trăiești fără a îndeplini anumite cerințe și îndatoriri, dar asta nu le limitează în niciun caz libertatea, ci doar contribuie la autocontrol, organizare și activitate. Prin aceste calități, elevii își pot îmbunătăți viața lor și a celor din jurul lor [Apud 7].

De exemplu, prin învățarea-rețetă învățăm ce înseamnă „bună ziua”; de ce mâncăm la masă; când fotografierea este dăunătoare; de ce punem florile în apă; de ce este bine să avem telefoane mobile; cum lucrăm la computer; ce presupune a zice „da”; de ce privirea este importantă pentru noi; cum să ne protejăm mâinile; când zâmbetul nu este „la locul lui”; de ce se vopsesc câștile în diferite culori; cum este bine să vorbești cu oameni necunoscuți etc. Învățarea-rețetă nu este deci imitare, deoarece sensul acestei învățări constă

într-un șir de generații care transmit unele altora ceea ce constituie esența vieții fiecăreia. Interesul pentru învățarea-rețetă este, prin urmare, justificat prin obiectivitatea ei pedagogică. Noțiunile de realitate și învățare aparțin unui context social în care sunt folosiți și astfel de relație trebuie inclusă într-o analiză socio-pedagogică a contextului.

Prin sintetizarea ideilor expuse mai sus ajungem la formularea următoarelor *concluzii*:

- Promovarea ideii de învățare-rețetă, ca o învățare tipizată a realității nemijlocite a elevului, oferă un șir de avantaje elevului, deoarece, fiind centrată nemijlocit pe elev și pe necesitățile sale, acesta poate să se orienteze mai ușor în realitatea care îl înconjoară prin caracterul de utilitate a celor învățate.
- Învățarea-rețetă este importantă pentru „creșterea” socială a elevului, pentru intrarea lui ulterioară în viața socială și profesională, deoarece orientarea pragmatică a învățării-rețetă presupune formarea unor competențe care să corespundă cerințelor și așteptărilor sociale.
- Pentru învățarea-rețetă este caracteristică regula ordinii, disciplinei, iar cunoștințele asimilate sunt implicite și pot fi exteriorizate fără efort, deoarece sunt susținute de interesul elevilor și sunt mai puțin corelate cu aplicarea științei ca atare.

Bibliografie:

1. CIOLAN L. Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar. Iași: Polirom, 2008. 277 p. ISBN 978-973-46-1034-1.
2. COCORADĂ E. Introducere în teoriile învățării. Iași: Polirom, 2010. 213 p. ISBN 978-973-46-1811-8.
3. BAUMGARDEN A. 7 idei înrâuritoare ale lui Aristotel. București: Humanitas, 2012. 157 p. ISBN 978-973-50-3802-1.
4. BERGER P., LUCKMANN Th. Construirea socială a realității. București: Art, 2008. 251 p. ISBN 978-973-124-212-5.
5. NEGREȚ-DOBRIDOR I., PÂNIȘOARĂ I.-O. Știința învățării. De la teorie la practică. Iași: Polirom, 2005. 249 p. ISBN 973-681-846-2.
6. VLĂSCEANU L. Sociologie și modernitate. Tranziții spre modernitatea reflexivă. Iași: Polirom, 2007. 300 p. ISBN 978-973-46-0547-7.
7. Ce înseamnă cuvântul pragmatic? Ce este pragmatismul. Disponibil: <https://ik-ptz. Ru/ ro/ physics /chto-znachit-slovo-pragmaticchnyi-chto-takoe-pragmaticchnost-sposobnost-k.html>